

ויחי, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריאלי

יעקב לא מת?

אחת מן הדרשות המעלות תמיהה טוענת כי "יעקב אבינו לא מת", המקור במסכת תענית :

" רב נחמן ורבי יצחק הוו יתבי בסעודתא, אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק: לימא מר מילתא! אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן: אין מסיחין בסעודה, שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה. בתר דסעוד אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: יעקב אבינו לא מת. - אמר ליה: וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטיא וקברו קברייא? - אמר ליה: מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים - אף הוא בחיים". (תענית ה,ב)

בפשטות נראה לכאורה כי שני הצדדים חלוקים בשאלה העובדתית האם יעקב אבינו מת או לא!! רב נחמן הבבלי המארח את רבי יצחק האמורא הארץ ישראלי, שואל בתימהון: כיצד אתה אומר שיעקב אבינו לא מת? וכי בכדי ספדו, חנטו וקברו את יעקב! הלא כל אלו הן עובדות הכתובות בתורה, כיצד אתה טוען אם כן בשם רבך רבי יוחנן כי יעקב אבינו לא מת?!

לו הפרשנות למהלך הדברים הייתה אכן כזו, תשובתו של רבי יצחק אינה מן העניין. במה מועילה הדרשה אותה דורש רבי יצחק על פסוק מירמיהו (ל,1)? לו חלקו על העובדות היינו מצפים לתשובה מעין זו- ' אין לפרש את ההספד, החניטה, והקבורה כפשוטם, משום ש...".

תחילה לעובדות שאינן שנויות במחלוקת :

א. באברהם ויצחק נאמרו ג' לשונות- ויגווע, וימת, ויאסף. ביעקב לא נמצאת לשון מיתה וזוהי הסיבה המילולית לדרשת רבי יוחנן.

ב. יש להבחין בין שני רבדים, דברי רבי יוחנן הבלתי מנומקים - "יעקב אבינו לא מת", ודברי רבי יצחק- "מקרא אני דורש". דברי רבי יצחק אלו נאמרו כמענה לקושיית רב נחמן הבלתי ברורה ולא כהסבר לדברי רבו רבי יוחנן.

ג. ההסברים האלגוריים והמטאפוריים לדברי רבי יוחנן במקורן, מצויים אצל כל גדולי ישראל, ובכללן :

- יעקב הוא כינוי לזרע כלל ישראל (הרב קוק)

- יעקב נמצא בטובה נצחית (המהר"ל)

- על אף שמת בחו"ל, נשמתו לא מתה (המהרש"א)

- "מיטתו שלמה", ללא פגם, בניגוד לשאר האבות (הכוזרי)

- יכול היה ללבוש את גופו כל אימת שרצה בכך (רמב"ן על פי הרקנאטי)

במה? ועל מה אם כן חלקו רבי יצחק ורב נחמן?

קושיית רב נחמן היתה בפארפרזה כך- 'כיצד אתה לומד את כל הרעיונות היפים הללו מן העובדה שלא נאמרה בו מיתה, והלא נאמרו בו לשונות נוספים של מיתה- הספד, חניטה, וקבורה? כיצד אם כן יכולים פסוקי פרשת ויחי לשמש מקור לדרשות אלו?

ותשובת רבי יצחק - תוכן הדרשה אינו נלמד מהיעדרותה של מילה (וימת), אלא "מקרא אני דורש", מירמיהו. פסוקי ויחי הם הטריגר לדרשת יעקב לא מת', ותוכן הדרשה עצמו נלמד מן הפסוק בירמיהו.

הרמב"ם בהקדמה ליפרק חלק' מחלק את היהודים לג' כיתות ביחסם לדברי חכמים :

כת ראשנה- "הם מאמינים אותם על פשטם". על אלו כותב הרמב"ם - " וזו הכת עניי הדעת, יש להצטער עליהם לסכלותם, לפי שהם מכבדין ומנשאין החכמים כפי דעתם, והם משפילים אותם בתכלית השפלות"

והכת השניה- " ... והם אותם שראו דברי החכמים או שמעו והבינו אותם כפי פשוטם... וילעגו על דברי חכמים ושכלם יותר זך מהם. ושהם, עמי הארץ נפתים, גרועי השכל, סכלים בכלל המציאות, עד שלא היו

משיגים דבר חכמה בשום פנים". על אלו כותב הרמב"ם - "והיא כת ארורה, לפי שהם משיבים על אנשים גדולים ונשיאים אשר נתבררה חכמתם לחכמים".

כת שלישית- " והם אותם בני אדם שנתברר אצלם גדולת החכמים ז"ל וטוב שכלם, ...ונתאמת להם שדבריהם יש לו נגלה ונסתר, וכי הם בכל מה שאומרים מן הדברים הנמנעים, דברו בהם בדרך חידה ומשל, כי הוא זה דרך החכמים הגדולים".

זהירות רבה נדרשת מאיתנו בבואנו לדון בדברי חכמים תמוהים, לבל יכנונו, **עניי דעת** או חלילה **ארורים**. לא רק הזלזול חלילה, אלא גם 'התמימות' הלא רציונאלית אינם יכולים לעמוד לזכותנו בבואנו לפענח דברים סתומים של חכמינו ז"ל. רק עמל של תורה וקבלת הנחת יסוד שלפיה כל דבריהם נאמרו בשום שכל ובעמקות, יעמדו לזכותנו.

להערות : hazutg@gmail.com